

Addysg Grefyddol CA3: Adroddiad y Prif Gymedrolwr 2012

Prif negeseuon ar gyfer adrannau ysgolion

Ystod y dystiolaeth:

Cyflwynodd rhyw 156 o ysgolion dystiolaeth ar gyfer y cam olaf o Gymedroli Canolig AG. Roedd y mwyafrif o'r rhain yn amlwg wedi darllen ac ystyried Adroddiad y Prif Gymedrolwr o 2011, ac roedd y dystiolaeth a dderbyniwyd gan y cymedrolwyr yn cynnwys llai o enghreifftiau o'r materion a nodwyd yn yr Adroddiad hwnnw. Fodd bynnag, roedd nifer fawr a gyflwynodd dystiolaeth nad oedd yn adlewyrchu nodweddion y disgrifiadau lefel, a rhai lle roedd y dystiolaeth yn awgrymu nad oedd yr adran wedi defnyddio'r Fframwaith Enghreifftiol Cenedlaethol, ond yn hytrach roedd yr adran ond wedi ystyried y disgrifiadau lefel a dim byd arall. O ganlyniad i hyn, darparodd rhai ysgolion dystiolaeth nad oedd yn ystyried holl linyddau'r lefelau, neu nad oedd yn dangos y tri sgil craidd rhyngberthnasol a nodwyd yn glir yn y Fframwaith ac a adlewyrchwyd yn y disgrifiadau lefel. Yn ogystal, mae'r Canllawiau a gyhoeddwyd gan AdAS yn cynnwys gwybodaeth benodol iawn ac arweiniad ar yr agweddau hyn.

Rhai o'r materion cyffredinol a nodwyd gan y cymedrolwyr yn y cam olaf hwn oedd samplau:

- oedd yn methu a dangos dysgwyr yn ymdrin â chwestiynau sylfaenol;
- oedd yn cymysgu ymatebion personol i gwestiynau sylfaenol a'r trydydd sgil craidd o ymateb personol;
- oedd yn cynnwys ystod cyfyng o dasgau/aseiniadau ar draws y pedair lefel;
- nad oedd yn cynnwys unrhyw dystiolaeth ar gyfer Lefel 7.

Cyflwyno tystiolaeth sampl yn cynnwys sylwebaeth athrawon

Eleni eto, roedd nifer o'r adrannau wedi dilyn y Canllawiau a'r cyngor a roddwyd i ysgolion gan CBAC. Roedd tystiolaeth clir o'r defnydd o ffurflen sylwebaeth CBAC, gyda nifer yn cwblhau hwn gyda gwybodaeth manwl o ansawdd da, a chroes-cyfeirio gofalus o fewn gwaith y dysgwyr yn defnyddio amryw o dulliau (rhifau, lliwiau a/neu anodi). Ni chynhwysir prif gopi'r dulliau hyn gan ambell adran – er i nifer fawr gael eu seilio ar y deunyddiau enghreifftiol a anfonwyd i ysgolion, ac felly roedd yn hawdd i'r cymedrolwyr weithio'r system allan. Ar y cyfan, roedd gwelliant mawr o'r flwyddyn gynt, ac roedd nifer o esiamplau o arfer dda wrth gyflwyno tystiolaeth glir o ddealltwriaeth yr adran o'r disgrifiadau lefel. Nodwedd amlwg oedd nifer yr adrannau a ddefnyddiodd sylwebaeth yr athro i egluro sut y gellid gwella ymhellach darn penodol o waith, neu sut y gellid bod wedi cwrdd â rhai o nodweddion y disgrifiad lefel dan sylw. Mae'r dulliau hyn yn dangos dealltwriaeth yr adran o'r disgrifiadau lefel.

Fodd bynnag, roedd yna samplau:

- nad oedd yn adnabod lleoliad penodol y nodweddion yn y sampl, ond yn hytrach nodwyd ar y dudalen flaen yn unig bod y deunydd yn cynnwys tystiolaeth, neu efallai ar dop tudalen yng ngwaith y dysgwyr;
- oedd yn darparu gwybodaeth fras ar y Cloriau Blaen – nad oedd o gymorth i'r cymedrolwyr weld dealltwriaeth yr adran o'r disgrifiadau lefel;
- a ddefnyddiwyd meini prawf (neu fersiynau eu hunain o'r disgrifiadau lefel) nad oedd wir yn adlewyrchu geiriad a nodweddion y disgrifiadau lefel o'r *Fframwaith Enghreifftiol Cenedlaethol ar gyfer cyflwyno addysg grefyddol i ddysgwyr 3 i 19 oed yng Nghymru*, er roedd hyn yn llai amlwg na'r flwyddyn gynt;

- yn cynnwys tipyn mwy o dystiolaeth na'r gofyn. Er enghraifft, cyflwynodd rhai ysgolion rhwng 12 a 35 darn o waith ar gyfer pob lefel. Roedd hyn yn waith diangen i'r adran, ac nid oedd yn gynorthwyol wrth gymedroli.

Dealltwriaeth o nodweddion y disgrifiadau lefel

Un o'r prif faterion a ddaeth i'r golwg o'r dystiolaeth sampl a adolygwyd gan y cymedrolwyr eleni oedd y camddealltwriaeth o gwestiynau sylfaenol. Ceir nifer o adrannau oedd yn sylweddoli nad yw pob cwestiwn crefyddol neu moesol/moesegol o reidrwydd yn gwestiynau sylfaenol, a dangosodd eu samplau ddealltwriaeth glir o'r sgil craidd o Ymdrin â chwestiynau sylfaenol. Fodd bynnag, cafwyd nifer o samplau oedd yn dangos dysgwyr yn trafod neu'n ymateb i gwestiynau crefyddol a moesol – ond nid cwestiynau sylfaenol, nac unrhyw dystiolaeth ohonynt yn ymdrin â nhw (h.y. archwilio, ymchwilio, ystyried, gwerthuso).

Mae'r *Fframwaith Enghreifftiol Cenedlaethol ar gyfer cyflwyno addysg grefyddol i ddysgwyr 3 i 19 oed yng Nghymru* yn nodi'n glir bod cwestiynau sylfaenol yn:

“cwestiynau dynol a chrefyddol sy'n canolbwyntio ar chwilio am ystyr, arwyddocâd a gwerth mewn bywyd yw cwestiynau sylfaenol. Mae ganddynt ddyfnder a dwyster sy'n sail i unrhyw agwedd ar astudiaeth mewn addysg grefyddol.” (tudalen 20)

Yn y ddogfen *Addysg Grefyddol: Canllawiau ar gyfer Cyfnodau Allweddol 2 a 3 a* gyhoeddwyd gan Yr Adran Addysg a Sgiliau (AdAS), rhoddir diffiniad pellach o gwestiynau sylfaenol:

“Mae'r cwestiynau sylfaenol yn holl gynhwysfawr – gallan nhw gynnwys y cwestiynau mwyaf un (ynglŷn â hanfodion bodolaeth, lle nad oes atebion terfynol), cwestiynau crefyddol yn glŷn â chysyniadau crefyddol/diwinyddol/athronyddol/moesol penodol) a chwestiynau dynol (yn glŷn â gwneud synnwyr o'n bywydau beunyddiol cyffredin a gweld pwrpas ynddyn nhw). Bydd pob un o'r cwestiynau hyn yn canolbwyntio ar bethau dwfn ac maen nhw'n hanfodol os yw dysgwyr am fynd i'r afael yn llawn ag unrhyw agwedd ar astudiaethau addysg grefyddol.” (tudalen 8)

Ffactor cyfrannol posibl i'r camddealltwriaeth oedd nifer y samplau a oedd yn cynnwys tasgau neu ymatebion dysgwyr i gwestiynau nad oedd wedi'u geirio fel cwestiynau sylfaenol, ond a allai, gyda pheth diwygio fod wedi caniatáu ymateb y dysgwyr i brofi ymdriniaeth â chwestiwn sylfaenol. Roedd nifer helaeth o'r samplau'n cynnwys cwestiynau caeedig, neu gwestiynau am greddau, dysgeidiaethau ac arferion crefyddol sy'n hawlio bod yn dystiolaeth o'r sgil craidd cyntaf hwn.

Yr ail fater yw nifer yr adrannau a ymddengys i ddrysu agweddau o ymdrin â'r cwestiynau sylfaenol yn nhermau:

- *'trafod eu hymatebion hwy ac eraill'* [Lefel 4],
- *'mynegi ac yn cyfiawnhau syniadau'* [Lefel 5], a
- *'datblygu ymatebion priodol'* [Lefel 6],

gyda nodweddion y trydydd sgil craidd Mynegi ymatebion personol. Yn y maes olaf hwn, mae'r nodweddion yn dra gwahanol ac yn cyfeirio at:

- *'byddant yn esbonio mewn termau syml sut mae eu teimladau, eu gweithrediadau a'u barnau eu hunain yn wahanol i rai pobl eraill'* [Lefel 4],
- *'byddant yn esbonio sut mae eu teimladau, eu gweithrediadau a'u barnau eu hunain yn effeithio ar eu bywydau, ac yn disgrifio sut mae safbwyntiau pobl eraill yn yr un modd yn effeithio ar eu bywydau nhw'* [Lefel 5], a

- *'byddant yn esbonio'r berthynas rhwng eu credoau a'u gweithrediadau eu hunain. Byddant hefyd yn esbonio'r berthynas rhwng credoau a gweithrediadau pobl eraill'* [Lefel 6].

Roedd modd i'r adrannau a oedd wedi edrych yn ofalus ar y nodweddion hyn ddangos eu dealltwriaeth yn glir. Fodd bynnag, adnabu nifer y samplau mynegi safbwyntiau, syniadau neu farn yn syml fel tystiolaeth o'r trydydd sgil craidd hwn. Ar gyfer Lefel 7, mae cyfeiriad at *'dod i gasgliadau cytbwys'* ac roedd nifer o samplau lle na ddangosir hyn yn y dystiolaeth a ddarparwyd ar gyfer Lefel 7. Nid oedd nifer y samplau hefyd yn cynnwys sut mae credoau a gweithredoedd eraill yn effeithio ar eu bywydau nhw [Lefel 5]. Yn yr un modd, nid oedd nifer o'r samplau yn dangos tystiolaeth o unrhyw ystyriaeth o oblygiadau credoau a gweithredoedd ond yn hytrach dim ond disgrifiadau o'r rhain a'r effaith ar gredinwyr.

Gwelwyd tystiolaeth mwy cyson eleni ar gyfer yr ail sgil craidd o Archwilio credoau, dysgeidiaethau ac arferion crefyddol, a lle nad oedd ysgolion yn dangos meini prawf y disgrifiadau lefel, roedd hyn ar y cyfan oherwydd absenoldeb dysgeidiaethau, neu weithiau un o'r agweddau eraill. Tynnwyd sylw at y mater hwn yn Adroddiad y Prif Gymedrolwr ar gyfer 2011, ac roedd tystiolaeth glir bod nifer o adrannau wedi ystyried y mater hwn. Fodd bynnag, roedd dal i fod samplau a oedd yn honni bod modd dangos y sgil craidd hwn drwy sylw, disgrifiad neu ymateb dysgwyr i unrhyw beth a wnelo â chrefydd.

Hefyd yn yr ail sgil craidd, mae gwahaniaethau clir rhwng nodweddion y disgrifiadau lefel. Er enghraifft, mae Lefel 5 yn gofyn am **wneud 'cysylltiadau rhwng y credoau, dysgeidiaethau ac arferion a astudir'**, tra bod Lefel 6 yn gofyn am **'defnyddio eu dealltwriaeth o'r cysylltiadau rhwng y credoau, dysgeidiaethau ac arferion crefyddol yr ymchwilir iddynt i gryfhau eu dealltwriaeth o grefydd ac i esbonio gwahanol safbwyntiau crefyddol.'** Roedd nifer o'r samplau heb ddangos y nodweddion hynny'n glir, nac wedi defnyddio sylwebaeth yr athro neu anodiadau i egluro'n gywir beth allai gael ei ychwanegu i sicrhau bod y gwaith yn cwrdd â'r nodwedd. Roedd hyn yn dangos dealltwriaeth yr adran o'r disgrifiadau lefel yn glir. Fodd bynnag, darparwyd nifer o samplau ar gyfer Lefel 6 nad oedd yn mynd tu hwnt i nodweddion Lefel 5, ac weithiau roeddent yn fwy perthynol i ddisgrifiadau o'r cysylltiadau rhwng credoau, dysgeidiaethau ac arferion crefyddol.

Mewn perthynas â nodweddion Lefel 7 ar gyfer yr ail sgil craidd, roedd nifer o'r samplau'n dangos y nodweddion yn glir:

byddant yn 'cymhwyso ystod eang o gysyniadau crefyddol i amrywiaeth o gredoau, dysgeidiaethau ac arferion. Byddant yn esbonio a chyfiawnhau y rhesymau dros yr ystod o safbwyntiau sydd gan bobl grefyddol.'

Fodd bynnag, roedd nifer helaeth o samplau nad oedd yn dangos y nodweddion hyn. Yn aml, ni chafwyd tystiolaeth o **gymhwyso ystod eang** o gysyniadau **crefyddol**. Weithiau roedd tystiolaeth o gysyniad neu ddau, ond nid oeddent yn rhai crefyddol bod tro. Y mater mwyaf cyffredin oedd cymhwyso'r cysyniadau i **'amrywiaeth o gredoau, dysgeidiaethau ac arferion crefyddol'**.

Roedd nifer o'r samplau ar gyfer y lefel hon yn cynnwys tystiolaeth o waith dysgwyr a oedd yn dangos defnydd meistrolgar o iaith a mynegiant, dealltwriaeth glir o gredoau, dysgeidiaethau ac arferion crefyddol, a weithiau disgrifiadau clir o wahanol draddodiadau crefyddol, ond nid yw'r rhinweddau hyn yn adlewyrchu nodweddion penodol Lefel 7. Darganfu'r cymedrolwyr, a dymunant gydnabod, ansawdd uchel esiamplau o waith dysgwyr a ddarparwyd gan rai ysgolion, ond nad oedd, serch hynny'n dangos dealltwriaeth yr adran o nodweddion penodol disgrifiad Lefel 7.

Mater arall oedd adnabod yr hyn sy'n debyg ac yn wahanol o fewn ac ar draws crefyddau. Unwaith eto, mae'r disgrifiadau lefel yn cynnwys nodweddion sydd wedi'u diffinio'n glir rhwng

y lefelau, fel bod Lefel 4 yn gofyn i ddysgwyr 'nodi'r hyn sy'n debyg **ac yn wahanol mewn crefyddau**', tra bod Lefel 5 yn gofyn i ddysgwyr 'nodi'r hyn sy'n debyg **ac yn wahanol mewn ac ar draws crefyddau**.' Darparodd nifer o ysgolion dystiolaeth o'r nodweddion hyn yn glir, ac weithiau gwnaed hyn drwy sylwebaeth athro neu anodiad. Defnyddiwyd y sylwebaeth hefyd i dynnu sylw at un elfen coll, gan nodi petai hyn wedi'i gynnwys byddai'r nodweddion wedi ei dangos. Fel a nodwyd yn gynt, mae'r dull hwn yn dangos bod yr adran yn deall y disgrifiadau lefel. Fodd bynnag, roedd nifer o samplau Lefel 4 yn dueddol o ddangos tystiolaeth o'r dysgwyr yn nodi'r hyn sy'n wahanol o fewn crefyddau, ond nid yr hyn sy'n wahanol. Ar gyfer Lefel 5, roedd nifer o'r samplau'n cynnwys yr hyn sy'n debyg ac yn wahanol **ar draws** crefyddau, ond nid **o fewn** crefyddau.

Er gwaethaf Adroddiad y Prif Gymedrolwr ar gyfer 2011, a'r manylion yng Nghlanllawiau Gweinyddol CBAC, roedd dal nifer o adrannau a ddarparodd ond un neu ddwy dasg ar draws yr holl sampl – yr un dasg ar gyfer pob un o'r pedair lefel. Ar gyfer rhai o'r samplau roedd hyn yn golygu nad oedd tystiolaeth ar gyfer llynynnau cyflawn o'r nodweddion yn rhai o'r lefelau oherwydd nad oedd y dasg yn caniatáu i'r nodweddion gael eu dangos.

Mae'n bwysig ailadrodd bod Canllawiau CBAC yn nodi dylai'r deunyddiau 'a ddewisir gan bob adran ... adlewyrchu'r ystod eang o gyd-destunau a mathau o weithgareddau/canlyniadau sy'n nodweddu gwaith arferol yn y dosbarth a gweithgareddau y tu allan i'r dosbarth.' (tudalen 3). Mae hefyd yn nodi 'ni ddylai'r dystiolaeth sampl ofyn am waith ychwanegol gan ddysgwyr nac ychwaith ddysgu nad yw'n ddysgu rheolaidd.' (tudalen 4). Yn ogystal, ceir datganiad yn nodi y gall y dystiolaeth sampl 'ddod o bortffolios unigol dysgwyr, portffolios adrannol, a/neu ffynonellau eraill o waith dysgwyr o'r ysgol.' (tudalen 5). Nid oes disgwyl i'r gwaith gael ei baratoi'n benodol ar gyfer y cymedroli allanol neu bod rhaid i'r dystiolaeth sampl fod yn waith o'r term cyfredol neu'r garfan cyfredol o ddysgwyr.

Prif negeseuon i ysgolion:

- Astudio'n ofalus y materion a godwyd yn yr adroddiad cymedroli allanol ar gyfer yr adran, a'r sylwadau yn Adroddiad y Prif Gymedrolwr, er mwyn datblygu a gwella dealltwriaeth yr adran o'r safonau o fewn addysg grefyddol.
- Edrych ar fanylion Cyfnod Allweddol 3 a'r disgrifiadau lefel yn y *Fframwaith Enghreifftiol Cenedlaethol ar gyfer addysg grefyddol i ddysgwyr 3 i 19 oed yng Nghymru*² a lle bo angen cysylltu'r rhain i ofynion y maes llafur cytûn lleol ar gyfer addysg grefyddol.
- Edrych ar a thrafod fel adran cyhoeddiadau AdAS *Addysg grefyddol: Canllawiau ar gyfer Cyfnodau Allweddol 2 a 3 Negeseuon allweddol ar gyfer cynllunio dysgu ac addysgu* a'r *Proffiliau enghreifftiol dysgwyr yng Nghyfnodau Allweddol 2 a 3 mewn addysg grefyddol: Canllawiau ychwanegol* a phenderfynu sut y gellir gwella cynlluniau gwaith yr adran a'i gweithgareddau dysgu ac addysgu ymhellach.
- Dethol amrywiaeth ddigonol o dasgau sy'n galluogi i holl nodweddion y disgrifiad lefel ac ystod y tri sgil craidd rhyngberthnasol gael eu dangos yn amlwg.
- Sicrhau bod y dewis o dasgau a gweithgareddau'n dangos dysgwyr yn ymdrin â'r cwestiynau sylfaenol, yn hytrach nag ond yn ymateb i rhai gwestiynau crefyddol neu moesol.
- Dewis tystiolaeth briodol o ddysgwyr yn mynegi ymatebion personol, yn unol â nodweddion y disgrifiadau lefel ar gyfer y sgil craidd hwnnw.

Goblygiadau posibl ar gyfer dysgu ac addysgu, asesu a safoni adrannol:

---

² Mae mwyafrif, os nad holl o'r CYSAG yng Nghymru wedi derbyn neu addasu'r *Fframwaith Enghreifftiol Cenedlaethol* fel ei maes llafur cytûn lleol ar gyfer addysg grefyddol.

- Sicrhau bod y tasgau a gweithgareddau mae'r dysgwyr yn ymdrin â yn ystod eu hastudiaethau yn eu galluogi i ddatblygu'r sgiliau fel a nodwyd yn y *Fframwaith Enghreifftiol Cenedlaethol ar gyfer addysg grefyddol i ddysgwyr 3 i 19 oed yng Nghymru*;
- Dethol tasgau a geirio cwestiynau/gweithgareddau sy'n galluogi dysgwyr i ymgymryd yn llawn â chwestiynau sylfaenol, ac i ddatblygu ymatebion priodol fel y diffiniwyd yn nodweddion y disgrifiadau lefel ar gyfer y sgil craidd hwn;
- Rhoi cyfarwyddyd priodol i'r dysgwyr fel bod modd iddynt wahaniaethu rhwng credoau, dysgeidiaethau ac arferion crefyddol, ac sydd o gymorth iddynt ddeall ac adnabod y ffordd y mae'r rhain yn hysbysu ac yn effeithio ar ei gilydd, a gyda'i gilydd yn perthnasu â chwestiynau sylfaenol a brofwyd mewn bywyd a chrefydd, ac i'r mynegiant personol o'i hunain ac eraill;
- Fel rhan o ystyriaeth yr adran ar gyfer safoni parhaus ac o gyrraedd dealltwriaeth gyffredin o'r disgrifiadau lefel, ystyried y dilyniant o un lefel i'r llall yn nhermau'r nodweddion penodol ar gyfer y llinynnau gwahanol o fewn y disgrifiadau lefel.

Prif Gymedrolwr Addysg Grefyddol
Mehfin 2012